

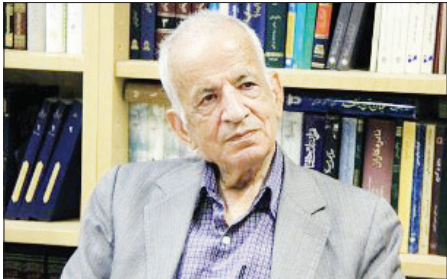
توسعه و تعالی علوم بر پایه عقلانیت و حیانی

کنگره بین‌المللی «توسعه و تعالی علوم بر پایه عقلانیت و حیانی (با تکیه بر اندیشه‌های علامه عبد‌الله جوادی آملی)» اردیبهشت سال ۱۳۹۷ در دانشگاه تهران برگزار می‌شود. «بررسی شاخصه‌ها، الگوها و سازوکارهای توسعه و تعالی علوم بر پایه عقلانیت و حیانی»، «بررسی لوازم و نتایج تعالی و توسعه در قلمروهای حیات بشری» و... از اهداف این کنگره است.

پژوهش‌های قرآنی اندیشمندان غیرمسلمان

حسینیه ارشاد به‌منظور گرامیداشت تدبیر در قرآن، جلسه «پژوهش‌های قرآنی اندیشمندان غیرمسلمان» را برگزار می‌کند. این نشست با سخنرانی مهدی محقق امروز (۲۲ اسفند) از ساعت ۱۶ تا ۱۸ برگزار می‌شود. علاقه‌مندان برای حضور در این نشست می‌توانند به خیابان شریعتی، پس از تقاطع اتوبان همت، حسینیه ارشاد مراجعه کنند.

دفتر اول یادنامه علامه طباطبائی (ره) منتشر شد

دفتر اول یادنامه علامه طباطبائی (ره) به همت انتشارات مجمع عالی حکمت اسلامی کتاب منتشر شد. علامه سیدمحمدحسین طباطبائی (ره) در طول عمر خود با گفت‌وگوهای علمی، تدریس، تالیف و پرورش شاگردان برجسته، نقش کم نظیر در احیا و گسترش حکمت اسلامی در دوران معاصر داشتند.

همایش بین‌المللی علوم انسانی اسلامی برگزار می‌شود

همایش بین‌المللی «علوم انسانی اسلامی» با حضور حمید پارسانیا، احمد واعظی، عبدالحمید نقره‌کار و رضا سیمبر برگزار می‌شود. این همایش امروز (۲۲ اسفند) از ساعت ۸ صبح تا ۱۷ عصر در دانشکده علوم انسانی دانشگاه گیلان برگزار می‌شود. کلیه پژوهش‌ها در این همایش مبتنی بر چستی و چگونگی تحول در حوزه علوم انسانی خواهد بود.

نقد و نظر

درباره مجموعه «فیلسوفان مسلمان»

قمیر یک متفکر انسان مدار است

«فارابی»، «ابوالعلا معری»، «غزالی»، «ابن باجه و ابن طفیل»، «ابن رشد» و «کندی» عناوین مجلدهای مجموعه ۱۰ جلدی است که به تازگی تحت عنوان کلی «فیلسوفان مسلمان» از سوی بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه روانه بازار شده است. این مجموعه به قلم یوحنا قمیر نگاشته شده و سید مرتضی حسینی، زینب حکیمی تهرانی، محمد منافیان و یاسین شکرانی ۶ جلد منتشر شده را ترجمه کرده‌اند. اما نامی که روی همه این کتاب‌ها به‌عنوان ویراستار و سرپرست انتشار این مجموعه به زبان فارسی وجود دارد، سید عباس ذهبی است. او عضو هیات علمی دانشکده الهیات و فلسفه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است که در حال حاضر برای انجام یک دوره فرصت مطالعاتی یکساله از دانشگاه مک گیل، در کانادا حضور دارد. او در گفت‌وگو با «اینا» پیرامون ویژگی‌های این آثار سخن گفته است.

یافتن حلقه‌های مفقود فلسفه اسلامی

در معرفی اندیشه فیلسوفان مسلمان و در انتشار آثاری پیرامون فلسفه اسلامی، در جهان و ایران، متفکران عرب نقش بسیار پررنگی داشته‌و دارند. بحث فلسفه اسلامی به‌خصوص تاریخ فلسفه اسلامی نزد متفکران عرب بسیار جدی بوده و هست. به همین دلیل حضور بسیار پررنگ و چشمگیری در این عرصه داشتند. هرچند همه این نوشته‌ها در یک سطح و درجه نیست اما بسیار متعدد و متنوع است. چار یوحنا قمیر را انتخاب کردیم؟ ترجمه آثاری از متفکران عرب در ارتباط با تاریخ فلسفه اسلامی، پیشتر وجود داشت. ترجمه‌ای از کتاب «سیر فلسفه در جهان اسلام» نوشته «مجدد فخری» به زبان فارسی انجام شده بود و این مجموعه دوره فشرده تاریخ فلسفه اسلامی است.

ترجمه بخشی از تاریخ فلسفه اسلامی عبد الرحمن بدوی و ترجمه‌ای از مصطفی عبدالرزاق در ارتباط با تاریخ فلسفه اسلامی را داشتیم. همچنین کتاب «تاریخ فلسفه در جهان اسلام» نوشته خلیل جرو و حنا فاخوری ترجمه استاد عبدالمحمد آیتی منتشر شده است. همچنین «تاریخ فلسفه اسلامی» هانری کربن، مجموعه سیدحسین نصر و ابیور لیسن، مجموعه قدیمی‌تر از آثار محمد شریف و... اما جای آثار یوحنا قمیر خالی بود. این مجموعه تفاوت‌هایی با مجموعه اندیشمندان دیگر عرب دارد. من در مقدمه این مجموعه به این تفاوت‌ها و ویژگی‌ها اشاره‌هایی کرده‌ام. یوحنا قمیر شخصیت قابل توجهی دارد. او مسیحی است و از جهت مطالعات تطبیقی ادیان اهمیت دارد.

بسیار اهل تساهل و تسامح است. ما آثار او را به‌ویژه نسبت به دیانت مسیحی‌اش هیچ تعصبی رانمی‌بینیم بلکه به عکس اگر کسی نداند او مسیحی است، گمان می‌برد نویسنده این مجموعه مسلمان بسیار مومن و متدبنی است. این رویکرد باز قمیر نسبت به دین اسلام و اقبال او نسبت به آموزه‌های متفکران اسلامی بسیار مهم است. این ویژگی را در هانری کربن نیز به‌عنوان یک متفکر غیرمسلمان می‌بینیم. قمیر شیفتگی خاصی به تمدن اسلامی دارد با اینکه مسیحی است. ویژگی دیگر یوحنا قمیر تعلق خاطر او به بعد انسان شناختی مباحث فلسفی است. او را می‌توان یک متفکر انسان‌مدار خواند. این اندیشمند عرب کمتر علاقه دارد به مباحث وجودشناختی و معرفت‌شناختی بپردازد و از چشم‌انداز انسان‌شناختی به امور نگاه می‌کند.

رویکرد انسان‌شناختی یوحنا قمیر از جهتی مثبت و از سویی ضعیف است. می‌گوییم قوت‌زیرا چنین رویکردی را مابین شارحان و مورخ‌های فلسفه اسلامی کمتر دیده‌ایم. او با این چشم‌انداز و از این منظر وقتی به تاریخ فلسفه اسلامی می‌نگرد، چیزهایی را می‌بیند که دیگران ندیده‌اند و نقاطی را در آثارش برجسته می‌کند که نزد دیگران برجسته نشده است. گاه در نوشته‌های قمیر حلقه‌های مفقودی را می‌توان پیدا کرد که پیشتر نسبت به آن بی‌توجه بوده‌ایم. اما نقطه ضعف هم اینکه به کسانی در این مجموعه ۱۰ جلدی پرداخته که از آنها به‌عنوان فیلسوف یاد نمی‌شود؛ اما چون ضابطه و ملاک قمیر بیشتر بعد انسان‌شناختی بوده به صورت ناخودآگاه به برخی از افراد تعلق خاطری پیدا و آنها را هم وارد عرصه فلسفه کرده است. شاید این هم ضعف نباشد اما به هر حال قدری این مجموعه با آثار دیگران متفاوت است.

آگهی تغییرات شرکت حنان طب پارس با مسئولیت محدود به شماره ثبت ۳۹۰۹۸۹ و شناسه ملی ۱۰۳۲۰۴۰۴۵۷ به استناد صور تجلحه مجمع عمومی فوق العاده مورخ ۹۵/۱۰/۱۰ تصمیمات ذیل اتخاذ شد: محل شرکت در واحد ثبتی تهران به آدرس نارمک، خیابان سی متری آیت، پلاک ۳۲۵، واحد ۲، کد پستی ۱۶۴۷۶۶۴۸۱۱ تغییر یافت و ماده مربوطه در اساسنامه بشرح فوق اصلاح گردید. سازمان ثبت اسناد و املاک کشور اداره ثبت شرکت‌ها و موسسات غیر تجاری تهران (۳۰۵۵۲)

سازمان آگهی‌های روزنامه فرهنگستان
Advertisement's Organization
تلفن: ۰۲۱-۶۶۳۴۸۰۱۸-۶۶۳۴۸۰۴۶
فکس: ۰۲۱-۶۶۳۴۸۰۱۷
تلفار: ۰۹۱۹۳۷۴۹۷۱
راه ارتباطی واحدهای دانشگاهی: ads@fdn.ir

محمدعلی همایون کاتوزیان از جامعه کوتاه‌مدت ایرانی می‌گوید

بلند اما مرکب از کوتاه‌مدتی

همایون کاتوزیان از حمید عنایت و جلال آل احمد سخن گفته است

ایران آمد و در دانشگاه تهران پستی به وی پیشنهاد شد. در این مدت به صورت مکتب‌های با هم در ارتباط بودیم تا اینکه در سال ۱۹۷۲ من به آکسفورد دعوت شدم. وی هم دعوتی داشت و بعد از سال‌ها یکدیگر را ملاقات کردیم. چند ماهی با هم بودیم. تا اینکه حمید کتاب معروف خود «اندیشه سیاسی در اسلام معاصر» را نوشت اما ناگهان درگذشت و از دست ما رفت.»

شاید مهم‌ترین بخش حرف‌های نویسنده کتاب «اقتصاد سیاسی در ایران» بحث او پیرامون تر «جامعه کوتاه‌مدت» باشد: «این تر یک کار تطبیقی است. یعنی اگر مساله قیاس با اروپا نبود من به این نتیجه نمی‌رسیدم. صرف مطالعه تاریخ ایران این نتیجه حاصل نمی‌شد. چون بدیهی است که شخص به برخی اطلاعات تاریخی عادت دارد و تاریخ جامعه را با اطلاعات داده شده همان‌طور که هست و بوده می‌پذیرد و قیاس می‌کند. اما من چون در این مورد در کار مطالعه جامعه‌شناسی تاریخ ایران را در قیاس با جامعه اروپایی بررسی کردم، متوجه شدم که اروپا جامعه بلند مدت و ایران جامعه کوتاه‌مدتی است و

دلیل اصلی این است که چون در چارچوب حکومت استبدادی تا مشروطه قانون وجود نداشته، در نتیجه حکومت خودسرانه بوده است. اعم از کسی که پادشاه و در رأس حکومت بود و عده‌ای زبردستان بودند. گاهی این‌ها خودسرانه عمل می‌کردند و آینده حکومتی و اعمال سران قابل پیش‌بینی نبود.» کاتوزیان برای بیان بیشتر تر خود مثال جالبی به میان می‌آورد: «امنیت و ثبات سیاسی در جامعه ایران بسیار محدود بود. ۱۵۰ سال پیش یک مردی که صبح از منزل بیرون می‌آمد، نمی‌دانست که آخر شب وزیر می‌شود یا چهار شقه‌اش می‌کنند و به چهار دروازه شهر اوژبان! هر دو ممکن بود. یا اینکه در جامعه ایران یکی یک سال تاجر بود و در سال‌های بعد وزیر و اما شاید برای بعد به زندان می‌افتاد! این‌ها مثال‌هایی از کوتاه‌مدت بودن جامعه ایران است! ما در اروپا طبقات بالایی داشتیم که دولت از آنها ناشی می‌شد و نسل اندر نسل دارای پدر و پسر و... حقوق خاصی و شکل کلاسیک فتودالی بودند که بعدها این سیستم ادامه یافت. بنابراین آینده در حدود ممکن برای بشریت قابل پیش‌بینی بود اما در ایران طبقات بالا وابسته به دولت بودند و صدراعظم رعیت پادشاه بود.

هیچ تفاوتی میان صدراعظم و شاهزاده و یک روستایی نبود. همه رعیت بودند و جان و مال‌شان در اختیار حاکم بود. که اگر اراده می‌کرد و قدرتش را داشت حذف‌شان می‌کرد. قانونی برای عدم وجود نداشت. در نتیجه در جامعه عمومیت پیدا کرد به حدی که در این سیستم افت دید جامعه و افرادش کوتاه است. به‌طور مثال افرادی که مغازه شیرینی‌پزی باز می‌کنند و با شادمانی می‌گویند که تا دو سال دیگر سود خواهیم کرد! و این یعنی افق سرمایه‌گذاری‌مان دو سال است. بعد از آن هر چه شد، شد.

ضرب‌المثلی داریم که سیب را بیندازیم بالا ۱۰ تا چرخ می‌خورد و پایسم می‌آید! و این اصل مطلب جامعه کوتاه‌مدت است. تاریخ ایران تاریخ بلندی بوده، اما مرکب از این کوتاه‌مدت‌های به هم پیوسته است. در حالی که در اروپا ما شاهد جامعه‌ای با تاریخ بلند مدت‌های به هم پیوسته هستیم.»

روزهای پایانی سال ۱۳۹۵ زمان مناسبی برای حضور در سخنرانی‌های چهاره‌های مهم علم سیاست و تاریخ در ایران بود. از یکسو حضور دوباره سیدجواد طباطبائی در سخنرانی‌های متعددی در تهران و مشهد و از سوی دیگر نشست بررسی آرا و آثار محمدهای همایون کاتوزیان با شرکت خود او در دانشگاه تربیت مدرس، فرصت مناسبی برای اهل علم به وجود آورد تا بتوانند به صورت مستقیم از استادان رشته‌های مختلف حوزه علوم انسانی بهره‌گیرند.

از همین منظر بود که به مناسبت انتشار کتاب «عاشقی‌های سعدی» کاتوزیان کتاب فروشی آینده، هشتادودومین نشست خود را با همراهی بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار و مجله «بخارا» به دیدار و گفت‌وگو با «محمدعلی همایون کاتوزیان» اختصاص داشت. نشست که علاوه بر کاتوزیان، صادق زیباکلام، استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران نیز در پیرامون آثار کاتوزیان سخنرانی کرد.

حرف‌های کاتوزیان در این نشست همچون سخنرانی دو هفته پیش او بحث پیرامون آنچه تاکنون انجام داده، بود. کاتوزیان در ابتدای صحبت‌هایش که «اینا» آن را منتشر کرده با اشاره به نظر، روش و مبنای نوشتن و تحلیل تاریخ به مساله‌ای اشاره می‌کند که نشان از پیوند او در مباحث گوناگونی از علم سیاست و جامعه‌شناسی تا ادبیات دارد: «گمان می‌کنم این نکته در مقاله «سرکه نقد یا حلوی تاریخ؟» جلال آل‌احمد است و جالب اینکه این بحث جوابی برای من بود.

زمان جوانی در ملاقات با آل‌احمد بحث‌هایی داشتیم و قبل از انتشار این مقاله را خواندم و در ضمن این بحث، ایرادهایی به برخود او با تاریخ گرفتیم. من متعقدم که طول زمان کمک بزرگی برای روش‌های نسبتاً صحیح‌تر ما از تاریخ است، یعنی اینکه در گرماگرم حوادث عوامی وجود دارند که سبب عدم اشراف به کل حوادث و متغیرهای می‌شوند. چون شخص خود مسائل را تجربه کرده است و قضاوت‌های فوری و جاری احساسات بیشتر در این‌روش دخالت دارد تا در قضاوت‌هایی که بعد از گذشتن زمان می‌شود.

گرچه این مسائل گاهی ادامه‌دار است و گاهی درباره اتفاقات چندصد سال پیش هم غیرت افراد را می‌بینیم. اما به‌طور کلی با فاصله بیشتر قضاوت نسبتاً صحیح‌تری در مورد حوادث تاریخی می‌توان داشت.»

این استاد دانشگاه در بخش دیگری از صحبت‌های خود وصف حالی از آشنایی‌اش با حمید عنایت استاد فقید علوم سیاسی دانشگاه تهران ارائه داد: «با دکتر حمید عنایت دو ماه بعد از سفر به لندن آشنا شدم و با اینکه حمید ۱۰ سال از من بزرگ‌تر بود، یک دوستی فوق‌العاده نزدیکی بین ما پیش آمد. ما از هم‌نشینی و گفت‌وگو با هم لذت می‌بردیم. وقتی حمید، دکتری خود را از مدرسه سیاسی لندن گرفت به مدت سه سال در رادیو استخدام شد. من هم گاهی به‌عنوان نویسنده خارجی در این بخش بودم. برخی مقالات را تهیه می‌کردم و با سرپرستی حمید پخش می‌کردیم. بعد وی به دانشگاه خارطوم در سودان رفت و با وجود قرارداد دوساله‌اش با این مرکز پس از یک سال به

طباطبائی بروجردی «رئیس مطلق حوزه علمیه» درگذشت. آیت‌الله بروجردی که سال‌ها در نجف از آخوند خراسانی، سیدمحمدکاظم یزدی، مرتضی طالقانی، آقاشریعت اصفهانی و... در رشته خارج فقه و اصول تحصیل کرده بود، در ۳۰ سالگی در ردیف استادان حوزه نجف به تدریس علما اشتغال داشت. پس از فوت مرحوم حائری یزدی موسس حوزه علمیه قم به تدریج آیت‌الله بروجردی در راس استادان بزرگ حوزه قم قرار گرفت و به گفته بسیاری از مورخان مسبب اصلی تحکیم حوزه علمیه قم شد. رویکردهای خاص آیت‌الله بروجردی و نوع خاص برخورد او با دربار تقریباً ۲۰ سال ابتدایی حکومت محمدرضا شاه را با تلاطمی از سوی نهاد اصلی مرجعیت در ایران روبه‌رو نکرد و حتی در مواردی چون مبارزه با حزب توده مورد حمایت نیز واقع شد. با این تفاسیر درگذشت آیت‌الله بروجردی در ابتدای سال ۱۳۴۰ ضربه محکمی نه‌تنها به حوزه علمیه بلکه به ساختار سیاسی در ایران آن روز وارد کرد.

درگذشت مبارز نفت

با همه این شرایط اما حکومت ایران پس از به مسند نشستن علی‌امینی و رحلت آیت‌الله بروجردی در تلاش بود خود را با شرایط جدید وفق دهد. اصلاحات ارضی که گفته شده آیت‌الله بروجردی از مخالفان آن بوده است، در شرایطی اتفاق افتاد که ۵۰ درصد مالکانی که شاید جزء مهم‌ترین حامیان حکومت حساب می‌شدند و طرح اصلاحات ارضی با تغییراتی در شیوه مالکیت زمین‌های کشاورزی، آنها را در دست مالکان بزرگ می‌گرفت و بین کشاورزان توزیع مجدد می‌کرد. با این طرح ایران در میانه اتفاقات تازه‌ای قرار می‌گرفت که دقیقاً دورنمای آن مشخص نبود اما حکومت پهلوی برای راضی نگه داشتن دموکرات‌های کاخ سفید انجام این ریسک را پذیرفته بود. اما در پایان سال ۱۳۴۰ شرایط تازه‌ای در ایران رقم خورد. سیدابوالقاسم کاشانی که بر خلاف آیت‌الله بروجردی، در سیاست حضوری فعال داشت و بارها بازداشت شده بود و در همه اتفاقات سیاسی و به‌طور ویژه حوادث ملی شدن صنعت نفت حضور داشت از دنیا رفت. کاشانی که آخرین بار پس از اعتراض به قرارداد کنسرسیونم بازداشت شده بود، در حالی در روزهای پایانی سال ۱۳۴۰ از دنیا رفت که به‌عنوان روزه سیاسی روحانیت شیعه در ایران شناخته می‌شد. با مرگ آیت کاشانی و بروجردی در سال ۱۳۴۰ عملاً حکومت ایران با وضعیتی ناشناخته روبه‌رو شده بود. از یک سو مرجعیت بعدی حوزه علمیه قم چندان مشخص نبود و از سوی دیگر آیت‌الله کاشانی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین روحانیون تاثیرگذار سال‌های گذشته از دنیا رفته بود. با این شرایط ایران فصل تازه‌ای را تجربه می‌کرد. تجربه‌ای که مرگ آیت‌الله کاشانی ورود به دنیای تازه‌ای را نوید می‌داد.

تمامی اتفاقات سال‌های ۱۳۴۱ تا خرداد ۱۳۴۲ و ظهور امام خمینی (ره) در ادامه همین اتفاقات رقم خورد. روحانی‌ای به‌عنوان یکی از بزرگان حوزه علمیه قم ظهور می‌کرد که علاوه بر حضور در راس حوزه علمیه قم، دیدگاه‌های سیاسی بی‌نظیر و بی‌بدیلی نیز داشت. ایران با مرگ آیت‌الله کاشانی و پایان سال ۱۳۴۰ فصل تازه‌ای را به خود می‌دید که حوادث ۱۷ سال بعد همه نتایج آن بود.

دموکرات‌های مزاحم

امروز اسناد تاریخی نشان می‌دهند که محمدرضا پهلوی معمولاً علاقه‌مند بود طرف حسابش در دولت ایالات متحده جمهوری خواهان باشند تا دموکرات‌ها. او در طول دوران حکومت خود هر اندازه می‌توانست نیازهای افراطی‌اش در زمینه تأمین اسلحه و مسائل حقوق بشری را با جمهوری خواهان به خوبی حل و فصل کند و حمایت کامل آنها را داشته باشد، هرگز در رابطه با دموکرات‌ها این برگ را که شاه ایران آن را برگ برنده می‌دانست، در اختیار نداشت. بی‌شک یکی از مهم‌ترین مخالفان شاه در سال‌های سلطنت او بر ایران جان اف کندی و تیم همراش در کاخ سفید بودند. از قضا کندی در دی ماه ۱۳۳۹ و در شرایطی که شاه مسرور از قدرت‌گیری پس از کودتای ۲۸ مرداد، قرارداد کنسرسیونم نفتی و... بود و خود را در اوج قدرت می‌دید، به کاخ سفید وارد شد. رئیس جمهوری که چندان قدرت مطلقه محمدرضا را بر نمی‌توانید به همراه اعضای کابینه‌اش تلاش کرد تا قدرت شاه را کم کند. به همین دلیل هم بود که از نخست‌وزیری علی‌امینی حمایت کرد و به این ترتیب در اردیبهشت ۱۳۴۰ مردی با فرمان شاه نخست‌وزیر ایران شد که «آزادی فعالیت احزاب سیاسی از جمله جبهه ملی»، «اصلاحات ارضی» و «مبارزه با فساد» را از اقدامات دولت نوشته‌اند. به این ترتیب نخست‌وزیری در سال ۱۳۴۰ راس کار نشسته بود که چندان به شاه و دربار وابسته نبود و اتفاقاً همین باعث شد که بیش از ۱۴ ماه دوام نیاورد و شاه خود پروژه اصلی دولت امینی یعنی اصلاحات ارضی را اجرا کند.

درگذشت رئیس مطلق حوزه

۱۰ فروردین ۱۳۴۰ آیت‌الله سیدحسین

آیت‌الله کاشانی در روزهای بستری در بیمارستان طرفه